

Валентина МОЛИНЬ

ВИСТАВКА ДОМАШНЬОГО ПРОМИСЛУ В КОЛОМІЇ (ПОГЛЯД КРІЗЬ СТОЛІТТЯ)

Описується виставка домашнього промислу, що була організована в Коломиї 1912 р. і стала важливою подією в культурному та суспільному житті Галичини. Каталог і фотоілюстративний матеріал з експозиції виставки, а також значна кількість творів, що експонувалися на ній, зберігається у фондах Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського у Коломиї.

Ключові слова: Галичина, Гуцульщина, Покуття, Коломия, виставка домашнього промислу, народні майстри, мистецькі твори.

© В. МОЛИНЬ, 2014

Важливою подією в культурному та суспільному житті Галичини стала виставка домашнього промислу у Коломиї 1912 року, організована зусиллями низки українських товариств: коломийських («Родина», «Просвіта», «Сільський господар»), львівських («Жіноча громада», «Труд»), буковинського («Школа деревного промислу у Вижниці») та підросійської України («Полтавське земство») [4]. Виставка відбулася під протекторатом архієпископа Кароля Франца Йосифа і архієпископів Зіти. До виставкового комітету входили доктор Зеновій Левицький (президент), доктор Іван Ганкевич (голова комітету), Іван Петришин (секретар), Теодор Примак, Іван Чернявський та Роман Дудинський. Членами почесної президії обрані Володислав Федорович, коломийський адвокат Теофіл Дембіцький, голова «Союзу українських послів» Євген Олесницький та голова клубу «Буковинських послів» Микола Василько [8, с. 130]. Виставка мала великий успіх серед населення, на ній побували понад 20 000 відвідувачів, у тому числі високі урядовці та священнослужителі, архієпископ Австро-Угорщини Макс, всі українські «князі церкви» з митрополитом А. Шептицьким, міністри Тронка і Длугош, галицькі і буковинські послы, відомі дослідники народної культури Хведір Вовк та Іван Раковський. Виставка діяла з 21 вересня до 6 жовтня [5].

Широкомасштабна експозиція виставки містилася у просторих приміщеннях 18 павільйонів загальною площею понад півтори тисячі квадратних метрів. Експонати розміщувалися за відділами: «Галичина», «Буковина», «Полтавське земство». Демонструвалися твори понад 260 авторів з Гуцульщини, Покуття, Буковини, майстрів коломийських, львівських та чернівецьких фірм, Полтавського земства. Виставковий комітет приймав для експонування тільки високохудожні твори [4].

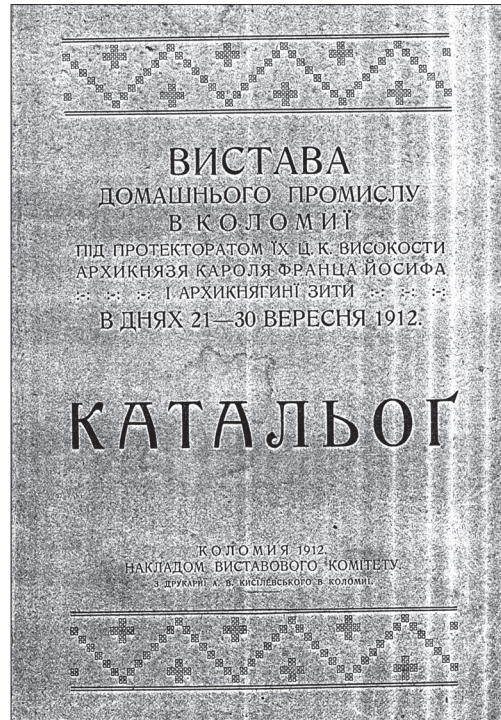
Виставка вражала своїм розмахом — від спорудження гуцульської хати з повною обстановкою до дійсно талановитих творів народних майстрів. Тогочасна преса називала виставку артистичною, оскільки представлені на ній вироби мали високу мистецьку вартість [5; 6; 7].

Організаційний комітет виділив окреме місце в експозиції для розміщення збірки професора В. Шухевича, відомого своїми дослідженнями про Гуцульщину [15]. На ім'я вченого натрапляємо серед організаторів численних виставок, зокрема у

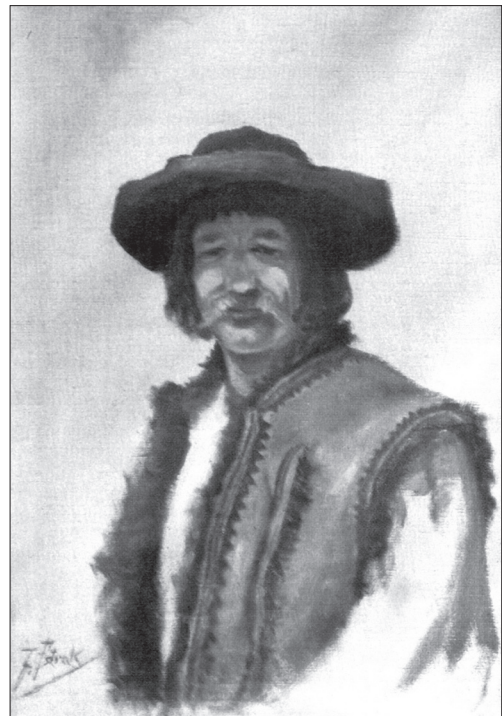
Тернополі (1887), Львові (1894). Він сприяв також заснуванню музеїв у Галичині [9], формував власну колекцію зразків народного мистецтва [1]. В. Шухевич представив великі фотографії типів людей з різних місцевостей Галичини, фотографії гуцульської церкви, каплички, інтер'єру гуцульської хати. Дев'ять скриньок з різьбленими рамками, у яких експонувалися писанки з різних сторін Галичини, гердани з Тишківців поблизу Городенки, виставлені в спеціальній вітрині, одинадцять зашкленних рамок містили взори паперових витинанок. Крім того, В. Шухевич представив вісім книжко-досліджень, присвячених Гуцульщині [4]. Показ збірки Володимира Шухевича на виставці надала останній неабиякого резонансу [7].

Особливістю виставки було те, що в її експозицію органічно вписалися твори українських художників Івана Труша, Ярослава Пстрака, Йосипа Куриласа. Цей факт засвідчив серйозне і шанобливе ставлення художників до народного мистецтва, готовність підтримувати його. Зокрема, живописні твори Я. Пстрака експонувалися у різьблених рамках М. Девдюка [4, с. 10]. Твори Й. Куриласа «Козак на коні», «Похорон Шевченка» та акварельні аркуші виставила львівська фірма «Достава».

Учасників виставки було відзначено нагородами. Зокрема, 10 авторів отримали золоті, 15 — срібні, 32 — бронзові медалі, 32 — дипломи. Виставковий комітет видав 5 почесних дипломів, зокрема Полтавському земству за вишивки і килими, професорові Володимиру Шухевичу за збірку експонатів з Гуцульщини, Володиславу Федоровичу за килими, Вишницькій школі за вироби з дерева, фабриці професора Івана Левинського зі Львова за кераміку [8, с. 130]. На згадку про цю виставку львівські та коломийські видавництва видрукували листівки із зображеннями нагороджених експонентів та окремих оригінальних творів народного мистецтва. У Львові над випуском таких листівок працював відомий художник Іван Труш, а в Коломії їх видав Яків Оренштайн. Все це сприяло пробудженню інтересу до народного мистецтва, формуванню національної свідомості, зацікавленню історією краю. Великий плакат виставки виконав український художник В'ячеслав Розвадовський (1878—1943), який часто бував у Коломії у свого тестя В. Дудкевича, осо-

Каталог виставки домашнього промислу у Коломії. 1912 р. КМНМГП

Пстрак Ярослав. Портрет гуцула. Полотно, олійний живопис. 1912 р. КМНМГП, інв. 2547

бисто зібрав значну колекцію робіт гуцульських різьбярів та популяризував їх. Впродовж 1905—1908 рр. В. Розвадовський очолював художньо-промислову школу у Кам'янець-Подільському [14].

Розвадовський В. Афіша виставки домашнього промислу в Коломії. 1912 р. КМНМГП, інв. ДМ 76

Фрагмент експозиції виставки домашнього промислу в Коломії 1912 року. Фотографія. КМНМГП, інв. Ф. 1680/42

Каталог і багатий фотоілюстративний матеріал з експозиції виставки домашнього промислу у Коломії (1912) зберігається у фондах Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського у Коломії.

Найцікавішими були різьблені гуцульські вироби. «Визначаються передовсім ніжні взористі роботи Миколи Шкрібляка, а також Василя Шкрібляка з Яворова та характерні ся старанним викінченням до найменшої дрібнички роботи Івана

Семенюка з Печеніжина. Далі заслуговують на увагу роботи Василя Девдюка зі Старого Косова, Марка Мегединюка з Річки, Ол. Шкром'юка з Шешор» [4, с. 8]. На виставці експонувалися тарілки, скриньки, свічник-трійця і різьблена ложка М. Шкрібляка. За свідченням сучасників, увагу відвідувачів найбільш привертала різьблені тарілки М. Шкрібляка, скриньки і барильця В. Шкрібляка, його ж ліхтарики, різноманітні за формою та оздобленням.

Василь Шкрібляк (1856—1928) виготовляв мисники і полочки, хрести і свічники, тарелі, барильця, рахви, портретні рамки. Доказом того, як «високо дійшов Шкрібляк у своїм артизмі», було виставлене ним барильце (зі збірки Гукевича), мисник (зі збірки Лукіяновича) і шапка, виставлена вижницькою різьбярською школою. Але «незвичайно ніжну роботу дрібною різьбою і цятками» виконав Шкрібляк на митрополичім жезлі для митрополита Шептицького і на миснику для професора Грушевського. Окремі роботи В. Шкрібляка були закуплені з коломиїської виставки. Зокрема, рахву з грушевого дерева, багато декоровану інкрустацією і жируванням металом, закупив міністр Длугош, а настільний хрест придбав посол Василько [7, с. 6]. У всіх роботах В. Шкрібляка можна впізнати «певну легку різьбярську руку, дуже докладний рисунок і ніжно чисте виконання. Тими прикметами при великій пильності вибився Шкрібляк на першого артиста-різьбяр на всю галицьку і буковинську Україну. Тепер він на вершці своєї творчості, але не став ще на мірі, ані не чує втоми й охоти покинути працю, ані не повторяється у своїх творах» [7, с. 6].

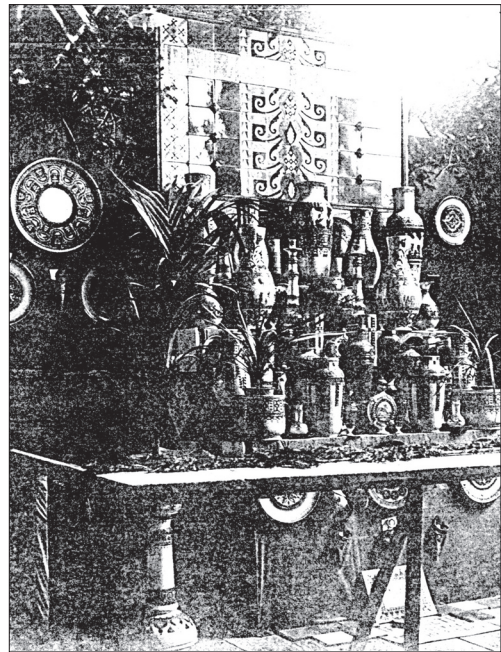
Миколі Шкрібляку, як зазначає оглядач виставки, чудово удається «дрібнька коронкова різьба на грушевім дереві, скомбінована з білими і синіми цятками». Виконана в такий спосіб рамка обрамляла портрет Тараса Шевченка на коломиїській виставці. Три тарелі М. Шкрібляка, надіслані професором М. Грушевським, «підтримали Николаєву славу сентиментального кольориста на коронковій різьбі» [7, с. 6].

Золотою медаллю за експоновані на цій виставці стіл, шафу, портретні рами, топірці і лускоріхи був нагороджений Василь Девдюк. В експозиції були показані і різьблені рамки його сина Миколи [4]. В

окремих рамках Миколи Девдюка експонувалися живописні твори Ярослава Пстрака.

Мистецтвознавець О. Соломченко вказує, що на виставці експонувалися скринька, хрест, тарілка, топірці, трійці і палиці М. Мегединюка, які належать до того періоду його життя, коли він працював у Вишницькій школі разом з В. Шкрібляком та В. Девдюком [12, с. 11]. Дослідник А. Будзан долічує до названих експонованих робіт ще й барильце, яке разом зі скринькою є «найкращими зразками художніх виробів Марка Мегединюка, які збереглися до наших днів» [3, с. 36]. Очевидно, йдеться про скриньку і барильце М. Мегединюка з фондів музею Косівського інституту прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв (інв. 49, 50). Це надзвичайно цінні експонати, неповторні шедеври у мистецтві різьблення по дереву не тільки на Гуцульщині. Майстерно виконані, інкрустовані бісером різних кольорів і крученим мосяжним дротиком, вони вирізняються оригінальністю і вишуканістю форм, надзвичайно високим технічним рівнем виконання і особливим незвичним способом декорування. Дослідженню творчості М. Мегединюка присвячена стаття О. Соломченка [12], у якій значну увагу приділено мистецтвознавчому аналізу скриньки і барильця з фондів музею інституту. Скринька нагадує міні-модель української традиційної скрині і щедро інкрустована різнокольоровим бісером. «Це ціла абетка знаків-символів, прочитавши які, можемо збагнути, яким глибоким змістом вони сповнені, як багато про що вони нам розповідають... Це символічна мова, виражена мудрою людською фантазією, образотворчими засобами» [12, с. 11].

Як ілюстративний матеріал до статті Д. Лукіяновича про гуцульську різьбу на коломийській виставці 1912 року у двох випусках «Неділі» вміщені фотографії тарілки і палиці М. Мегединюка [7, с. 4]. Характерною особливістю композиційного вирішення тарілки є зображення в центральній частині двораменного хреста, величина якого по вертикалі займає половину діаметра тарелі. У верхній частині і з боків його оточують п'ять менших хрестиків. Під раменами хреста, у нижній частині, зображено два стилізованих дерева, а біля кожного з них по одному зображенню «Рай-

Керамічні вироби фірми І. Левинського. Фрагмент експозиції виставки домашнього промислу в Коломії 1912 року. Фотографія. КМНМГП, інв. Ф. 1680/47

ського дерева» з вмонтованим у кроні мотивом «Всевидячого ока». Основне поле тарелі має широке обрамлення, укладене кількома рядами концентричних кіл. Декорована таріль інкрустацією дрібненьким кольоровим бісером. Палиця (келеф) з руків'ям у вигляді двосторонніх кінських голів, різьблена та інкрустована кольоровими пацьорками, металом і рогом [7].

Виставка домашнього промислу у Коломії 1912 року була останньою прижиттєвою виставкою, де експонувалися роботи М. Мегединюка. Саме на цій виставці майстер показав свої твори, що вирізнялися найвищим рівнем художньої і технічної майстерності, в яких він вже не вперше утверджувався сформованим високопрофесійним митцем. Марко Мегединюк розвинув свій власний спосіб декорування без різьби, інкрустуючи вироби бісером. Як зауважує Д. Лукіянович, майстер «послугується самими цятками, але не розсипає їх дрібно, або одною низкою, але накриває площину раз герданом, раз вишивкою. Він кольорист, а шукає тільки поважних красок і добуває їх з самих кораликів, які накладає густо, а все дає перевагу темним над ясними. Він і тла шукає темного» [7, с. 7]. Для своїх робіт майстер вибирав деревину грушки або сливи.

Талановитим учнем і послідовником Марка Мегединюка був Іван Семенюк (1870—1951) з Печеніжина поблизу Коломиї [11, с. 3], роботи якого також були відзначені на виставці. Іван Семенюк був добрим столяром, токарем і різьбярем, а також працював учителем Коломийської школи деревного промислу від часу її заснування, а пізніше — у подібних школах Кам'янки-Бузької (з 1905) і Закопаного (1935—1939) [13, с. 168]. Технічне виконання різьби та інкрустації у виробх майстра є бездоганим [3]. Тонке відчуття матеріалу, чіткий ритм геометричного орнаменту, неперевантаженість площини — риси, що характерні для більшості виробів І. Семенюка.

Одна з робіт І. Семенюка, що зберігається у Національному музеї народного мистецтва Гуцульщини та Покуття в Коломиї — папка з вітальною адресою адвокату Теоділу Дембіцькому, який був почесним членом Товариства «Шкільна поміч» в Коломиї». Як ми уже згадували, Т. Дембіцький був обраний членом почесної президії виставки домашнього промислу. Декорована поверхня папки, виконаної І. Семенюком, поділяється на кілька виразних орнаментальних стрічок, розміщених по периметру. Рамкою сприймається найширша з темної деревини сливи, декорована низкою укрупнених мотивів «гачки», вписаних у дугоподібні завершення. Композиційне вирішення відзначається чіткістю і симетрією, ритмічним укладом різьблених мотивів. У центральній частині видовженого по вертикалі прямокутника вміщено інкрустовану деревом монограму «ТД». Робота відзначається високими технічними і художніми якостями, гармонійним поєднанням світлих і темних ділянок.

Щодо творів Івана Семенюка, у рецензії на виставку домашнього промислу в Коломиї (1912) зауважується: «Понад повагу і тяжке багатство Шкрібляківської школи він перескочив. А хоч почав пізно робити і приглядався роботі Василя Шкрібляка, то до його школи він не належить... і мимо сильних широких впливів яворівської школи він стоїть самостійно» [7, с. 7]. Це засвідчує про індивідуальну різьбярську манеру І. Семенюка, що вирізняється «старанним викінченням до найменшої дрібнички» [7, с. 8].

На виставці домашнього промислу у Коломиї 1912 року експонувались вишивки з різних пові-

тів — Косівського, Снятинського, Станіславського, Калуського та інших. Були представлені зразки вишивки зі збірок Національного музею у Львові, які вражали багатством орнаментальних мотивів, комбінацій, вишуканим колоритом. Вони засвідчили значні успіхи, досягнуті українськими колекціонерами в збиранні та вивченні вишивки краю. Початком такої праці можна вважати виготовлені таблиці зразків вишивки, зібраних у гуцульських селах Голови і Пістинь [8, с. 131]. За сучасним адміністративним поділом село Голови — Верховинського району, а село Пістинь — Косівського району Івано-Франківської області.

Килимарське мистецтво на коломийській виставці найкраще було представлене килимами Полтавського земства, «витриманими у вишуканих, лагідних півтонах». Поряд з ними привертала увагу глядачів килими зі збірки Володислава Федоровича. Вони гарні і велика їх вартість, бо «гарні десені і кольори... Килимарство у Вікні належить уже до історії, а килими п. Федоровича все лишаться предметом подиву і радості для знатоків» [7, с. 9]. Серед ткацьких виробів Дмитра Прухніцького з Косова були великі, оригінальні килими, звичайні і ворсові, гуцульські верети, килими з гербом краю, скатертини і рушники, гуцульські запаски і крайки [4, с. 15]. За ткани вироби Д. Прухніцького відзначено золотою медаллю, а бронзову медаль отримала за килимові вироби Катерина Медведчук з Косова [10, с. 130].

Керамічні вироби на цій виставці експонували Іван Левинський зі Львова (108 предметів), гуцульський гончар Петро Кошак з Пістиня (119 предметів, у тому числі кахельна піч). З геометричною точністю і строгим розрахунком орнаментовані вироби фабрики І. Левинського. Основу орнаменту становить перетин прямих або концентричних ліній, що утворюють графічну сітку, кожен елемент якої заповнювався окремою барвою. Домінуюче світле тло виробів надає їм характерної легкості. Це підтверджують збережені світлини експонованих творів.

У цьому ж відділі експонувалися керамічні вироби з Пістиня і Косова із збірки професора В. Шухевича (34 предмети) [4]. В. Шухевич представив два церковні поставники «виробу покійного Бахмінського (Бехметюка) з Косова» [4, с. 19]. Поставники — це свічники на одну свічку

великого діаметру. Їх виготовляли на гончарному крузі. Вони мали досить ваговиту основу, що слугувала доброю опорою. Коли йдеться про Бахмінського, то «він мав лише три фарби: червень з глини занечищеної залізом, жовту з дзидри (відпадків зоксидованого заліза в кузни) і зелену з міді, але його фарби мають живий блиск до нині. Більше ніж технікою і кольоритом вславився Бахмінський орнаментом» [7, с. 5].

Золотою медаллю був нагороджений Петро Кошак [2]. З його виробів експонувалися 1 «піч округла», окремо 19 кахель, 18 мисок, 19 ваз і «фляконів» різних розмірів, 8 збанків, 19 тарелів і 9 колачів. Крім цього, майстер представив свічники-трійці, хрест і ліхтарі [4, с. 20—21]. Як бачимо, перелік виробів цього майстра великий: кахлі, посуд і речі для церковного інтер'єру. П. Кошак як митець сформувався наприкінці ХІХ — на початку ХХ століття [2] і став найбільш відомим серед представників пістинського осередку. Засвоєні ним художньо-технологічні засади архітектурно-декоративної кераміки в Коломийській гончарній школі сприяли формуванню майстра, який згодом став відомим і єдиним майстром-кахлярем на Гуцульщині та Покутті після О. Бахматюка та І. Баранюка. Якщо в сюжетних розписах П. Кошак поступається О. Бахматюкові, то в орнаментально-рослинних він досягає такого ж рівня, розвиваючи і збагачуючи спадщину свого славетного попередника. У квітково-вазонкових схемах майстер виробив власний стиль художнього розпису. Окрім традиційних кольорів, Петро Кошак вводить синій колір, що підкреслює особливість декоративної багатобарвності виробів. Цьому майстрові також належить створення форм вази-колача і вази-плесканця.

Зовсім не брала участі у виставці Коломийська гончарна школа, а місцева школа деревного промислу виставила лише кілька робіт у фотографіях та рисунках.

Коломийській виставці домашнього промислу (1912) у часописі «Неділя» Д. Лукіянович присвятив три розділи, в яких розглянув гуцульську різьбу, мосяжництво, вишивки, одяг і килими [7]. Автор детально характеризує окремі роботи різьбярів: Юрія, Василя та Миколи Шкрібляків з Яворова, Марка Мегединюка з Річки, Василя Девдюка зі

Старого Косова, Миколи Бабчука з Рівні, Онуфрія Копильчука з Шешор та інших гуцульських майстрів, які репрезентували народне мистецтво Гуцульщини. Поряд з текстовою частиною вміщено кілька світлин робіт майстрів. Високу оцінку автор дав представленим на виставці приватним збіркам Сорочовського, Нівелінського, Гарматія.

Як широкомасштабний захід, виставка у Коломії репрезентувала крайовий промисел і народне мистецтво. Виставка мала великий успіх. А виявом глибокого зацікавлення народною творчістю стало й те, що значна кількість експонатів виставки були закуплені приватними особами та музеями. Багато з експонованих творів на виставці домашнього промислу 1912 року нині зберігається у Національному музеї народного мистецтва Гуцульщини та Покуття в Коломії.

1. Арсенич П. Володимир Шухевич / Петро Арсенич // Гуцульщина. Ілюстрований журнал всегуцульської єдності. — Торонто, 1996. — Ч. 45. — С. 13—17.
2. Баран Р. Петро Кошак / Романа Баран // Животюки: статті, есе, розвідки. — Коломия: Народний дім, 1994. — С. 28—33.
3. Будзан А.Ф. Різьба по дереву в західних областях України / Антін Будзан — К.: Видавництво Академії наук Української РСР, 1960. — 107 с.
4. Вистава домашнього промислу в Коломії під протекторатом їх ц. к. Високости Архикнязя Кароля Франца Йосифа і Архикнягині Зити в дні 21—30 вересня 1912 року: Каталог. — Коломия: Накл. виставового комітету з друк. А.В. Кисилевського і С-ки, 1912.
5. З нагоди коломиїської вистави // Станіславські вісті. — 1912. — Ч. 40. — С. 2—4.
6. Курцеба М. Виставка домашнього промислу в Коломії. Замітки і враження / М. Курцеба // Діло. — Львів, 1912.
7. Лукіянович Д. Вистава домашнього промислу в Коломії / Денис Лукіянович // Неділя. — Львів, 1912. — Ч. 38—40.
8. Мельник Л. Виставки / Леонід Мельник // Енциклопедія Коломиїщини. — Зшиток 3, літера В / за редактуванням Васильчука М., Савчука М. — Коломия: Вік, 2000. — С. 128—133. — (Довідкове видання).
9. Музей етнографії та художнього промислу: путівник / відп. за вип. С. Павлюк, Р. Чмелик. — Львів: Інститут народознавства НАН України, 1996.
10. Никорак О. Українська народна тканина ХІХ—ХХ ст.: Типологія, локалізація, художні особливості. Частина 1. Інтер'єрні тканини (за матеріалами західних областей України): монографія / Олена Никорак. — Львів: Афіша, 2004. — 584 с.: іл.

11. Січинський В. Селянське виробництво в дереві / Володимир Січинський // Нова хата. — 1935. — Ч. 24. — 15 грудня. — С. 3.
12. Соломченко О.Г. Мистецький дивосвіт Марка Мегединюка / Олексій Соломченко // Писанка. — Верховина, 1997. — Ч. 1 (18). — С. 8—14.
13. Станкевич М.Є. Українське художнє дерево XVI—XX ст. / Михайло Станкевич. — Львів, 2002. — 480 с.
14. Шмагало Р. Мистецька освіта в Україні середини XIX — середини XX ст.: структурування, методологія, художні позиції / Ростислав Шмагало. — Львів : Українські технології, 2005. — 572 с.
15. Шухевич В.О. Гуцульщина. Перша і друга частини. Репринтне відтворення видання 1899 року / Володимир Шухевич. — Верховина, 1997. — 352 с.

Valentyna Molyn

ON KOLOMYIAN EXHIBITION
OF HOME CRAFTS
(A LOOK ACROSS PAST CENTURY)

In the article has been presented various data as for exhibition of home crafts, that took part in Kolomyia at 1912. This ex-

hibition had been quite important event in socio-cultural life of Galicia. Catalogue and photographic illustrative materials of exhibited artifacts as well as numerous exhibits shown then to publicity still have been carefully kept in the treasuries of Kobrynsky National Museum of Hutzul and Pokutian Folk Art in Kolomyia.

Keywords: Galicia, Hutzul land, Pokutia, Kolomyia, exhibition of folk crafts, craftsmen, works of art.

Валентина Мольн

ВЫСТАВКА
ДОМАШНЕГО ПРОМЫСЛА В КОЛОМЫИ
(ВЗГЛЯД СКВОЗЬ СТОЛЕТИЕ)

Описывается выставка домашнего промысла, организованная в Коломые в 1912 г. и которая стала важнейшим событием в культурной и общественной жизни Галичины. Каталог и фотоиллюстрации ее экспозиций, а также значительное количество изделий, которые экспонировались на ней, хранятся в фондах Национального музея народного искусства Гуцульщины и Покутье им. И. Кобринского в Коломые.

Ключевые слова: Галичина, Гуцульщина, Покутье, Коломыя, выставка домашнего промысла, народные мастера, художественные изделия.